

*Кумейко Т. А.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри бізнес-лінгвістики**Київського національного економічного університету**імені Вадима Гетьмана**<https://orcid.org/0000-000-6688-5532>**Краснопольська Н. Л.,**кандидат філологічних наук,**доцент, доцент кафедри бізнес-лінгвістики**Київського національного економічного університету**імені Вадима Гетьмана**<https://orcid.org/0000-0003-3524-1704>*

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ЗАЛЕЖНІСТЬ СУБ'ЄКТА ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ В ТЕКСТАХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ

Анотація. Статтю присвячено аналізу семантико-синтаксичній залежності суб'єкта пошуку інформації в текстах онлайн-медіа. З'ясовано, що лексико-семантичну групу дієслів інформаційної діяльності представляють сім підгруп, однією з яких є підгрупа «Пошук інформації». Визначено семантико-синтаксичні характеристики зазначеної підгрупи. Окреслено, що семантико-синтаксичну залежність суб'єкта пошуку інформації визначають предикати, які виражають активну дію суб'єкта на об'єкт; предикати, які позначають більший або менший ступінь інтенсивності дії, спрямованої на об'єкт; предикати, які вказують на комунікативну діяльність; предикати зі значенням «писати». Визначено лексичні групи суб'єкта пошуку інформації. З'ясовано, що основним семантичним варіантом презентованих реченнєвих конструкцій є агенс, семантично-синтаксичну залежність якого виражає активний учасник дії. Відзначено, що на утворення реченнєвої структури впливає здатність предиката дії, а саме предиката пошуку інформації, формувати агентивну семантико-синтаксичну залежність. Виявлено типові моделі, які прогнозує семантико-синтаксична залежність суб'єкта пошуку інформації. Зроблено висновок, що продуктивними в цій підгрупі є трикомпонентні (суб'єктна синтаксема – предикат – об'єктна синтаксема) та чотирикомпонентні (суб'єктна синтаксема – предикат – адресатна синтаксема – об'єктна синтаксема) реченнєві конструкції, які реалізує семантико-синтаксична залежність суб'єкта пошуку інформації. Зазначене було проаналізовано в текстах таких інтернет-видань, як «Детектор медіа», «Дзеркало тижня», «Вечірній Київ», «Український тиждень», «Укрінформ».

Ключові слова: суб'єкт пошуку інформації, предикат пошуку інформації, семантико-синтаксична структура речення, семантико-синтаксична залежність.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Комплексне вивчення речення як основної одиниці мови є важливим завданням сучасної лінгвістики. Тому актуальними є дослідження синтаксичних одиниць мови в нерозривному зв'язку з їхніми семантичними категоріями для всебічного аналізу реченнєвотвірного потенціалу предиката.

Теорія залежностей дає змогу розв'язати ці важливі питання, висвітлюючи механізми взаємодії компонентів у реченні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суб'єктна синтаксема є предметом дослідження І. Р. Вихованця, М. Я. Плющ, К. Г. Городенської, А. П. Загнітка, Т. Є. Масицької, О. Г. Межова та інших мовознавців. Питання теорії залежностей найгрунтовніше представлені в роботах І. Р. Вихованця, який вирізнив синтаксичні зв'язки та семантико-синтаксичні відношення, обґрунтувавши необхідність дослідження їх в різнотипних структурах [1, 2, 3]. Т. Є. Масицька комплексно дослідила семантико-синтаксичні залежності в реченні як основній синтаксичній одиниці, обґрунтувавши концептуальні засади їхнього виокремлення та розробивши типологію цього явища [4]. У наукових розвідках питання семантико-синтаксичної залежності суб'єкта пошуку інформації учені не висвітлювали.

Формулювання мети і завдань статті. Як відомо, предикат і суб'єкт становлять ядро речення, а дієслово виступає основним морфологічним варіантом предикатної синтаксеми. З огляду на це дослідження речень із дієслівними предикатами, які належать до одного семантичного класу, уможливує розв'язання проблеми принципів побудови речень. Зазначене зумовлює необхідність вирізнити та дослідити основні семантичні різновиди семантико-синтаксичної залежності суб'єкта інформаційної діяльності, зокрема суб'єкта пошуку інформації, у текстах засобів масової інформації, що є **метою нашого дослідження**. Для досягнення поставленої мети необхідно **розв'язати такі завдання:** 1) виділити зазначену семантичну підгрупу з ЛСГ «Дієслова інформаційної діяльності»; 2) розглянути її істотні ознаки; 3) охарактеризувати семантичне вираження залежності суб'єкта пошуку інформації та визначити її лексичні групи; 4) виокремити типові реченнєві конструкції із зазначеними предикатами з текстів онлайн-видань «Детектор медіа», «Дзеркало тижня», «Вечірній Київ», «Український тиждень», «Укрінформ».

Виклад основного матеріалу дослідження. «Семантична диференціація суб'єктної синтаксеми залежить передусім від характеру предиката – найголовнішої в семантико-синтаксичній структурі речення синтаксеми» [1, с. 112]. У реченнях

предикати дії визначають різноманітні типи семантико-синтаксичної залежності. Їхня семантика позначає діяльність, пов'язану зі суб'єктом-діячем, дії якого в основному представлені номінаціями істот [4, с. 97]. Ознаками суб'єктної синтаксеми в реченні є такі: 1) суб'єктна семантико-синтаксична функція; 2) лівобічна позиція щодо предиката; 3) сполучуваність з усіма валентними класами та семантичними типами предикатів; 4) активність при предикатах дії; 5) найширша семантична диференціація; 6) найбільша кількість морфологічних варіантів; 7) типова формально-синтаксична позиція підмета; 8) комунікативна позиція теми [5, с. 5].

Підгрупа дієслів «Пошук інформації» входить до групи дієслів інформаційної діяльності, яку визначаємо як діяльність людини, пов'язану з процесами пошуку (*вишукувати, дізнаватися, добирати, запитувати, знаходити*), збирання (*анкетувати, виписувати, добирати, каталогізувати спостерігати, тестувати*), передавання (*агітувати, відказувати, заявляти, консультувати, рекламувати, шептати*), отримання (*бачити, дискутувати, заслуховувати, полемізувати, розуміти, чути*), оброблення (*аргументувати, вираховувати, обмірковувати, підсумовувати, систематизувати, членувати*) і збереження (*вивчити, друкувати, занотувати, засвоїти, опублікувати, фіксувати*) інформації, а також технічне оброблення інформації (*блокувати, копіювати, маршрутизувати формувати, вводити*).

Зазначення підгрупа містить дієслова, що позначають вилучення збереженої інформації. Словом-ідентифікатором слугує дієслово *шукати*, яке позначає процес виявлення інформації (схованої, загубленої, невідомої тощо) відповідно до мети й завдань суб'єктом інформаційної діяльності. До складу виділеної підгрупи ввійшли такі лексеми: *вивідати, вивідувати, виписати, виписувати, випитати, випитувати, вишукувати, віднаходити, відшукати, відшукувати дізнаватися, дізнатися, дібрати, добирати, добрати, допитати, допитатися, допитувати, допитуватися, довідатися, довідуватися, запитати, запитувати, знаходити, опитати, опитувати, питати, розшукати, розшукувати, розпитувати, розпитати, спитати, шукати* (33 одиниці) [6, с. 36].

Основними ознаками цих дієслів є:

1. Динамічність. Денотативна ситуація здатна змінюватися в часі й просторі, займає чітко визначений відрізок на часовій осі та є відображенням фрагмента конкретної ситуації. Напр.: *Вчені знайшли найбільші малюнки на Землі (Дзеркало тижня, 26.05.2021)*.

2. Часова локалізованість. Відображають реальний, а не умовний час, природним є поєднання з темпоральними поширювачами. Напр.: *Тоді ми довго опитували дівчат, вивчали аудиторію, проводили аналітику медіа та спілкувалися з журналістами (Дзеркало тижня, 02.10.2019)*.

3. Фазовість, яка нерозривно пов'язана з часовою ознакою. «Дія в часі її перебігу існує фазово, тобто в кожний окремий відрізок часу відбувається тільки окрема її форма розвитку» [7, с.35]. Лексичними конкретизаторами дієслів інформаційної є фазові дієслова типу *братися, вступати, закінчувати, починати, продовжувати, стати* і под. Напр.: *«Детектор медіа» продовжує опитувати колег щодо найгарячіших нинішніх проблем медіа (Детектор медіа, 20.10.2016)*.

4. Наявність активного діяча (суб'єкта). Напр.: *Правоохоронці дізналися про інцидент із соцмереж, де натрапили на відповідне відео, зняте селянами (Вечірній Київ, 17.08.2025)*.

5. Інтенсивність дії здебільшого виражена префіксом *ви-*. Напр.: *Наперед розбирали вони життя поета і вишукували всякі подробиці.. (Український тиждень, 31.10.2025); Під виглядом дружніх розмов та листувань у месенджері зрадники випитували у людей відомості про дислокацію Сил оборони та масові заходи на території регіону (Детектор медіа, 11.10.2023)*

6. Суттєвою характеристикою дієслів інформаційної діяльності є спрямованість дії на об'єкт, що передбачає здебільшого наявність двох основних учасників дії, один з яких є «активним діячем» (суб'єктом), а другий «пасивним діячем» (прямим або опосередкованим об'єктом). Напр.: *У таких випадках Глава держави дізнався подробиці бойових дій від безпосередніх учасників на Запоріжжі, а також вручив державні нагороди військовим (Вечірній Київ, 16.08.2023). Цей проєкт ми довго готували, опитували туристів, вивчали європейський досвід (Вечірній Київ, 05.07.2021)* [6, с. 28-31].

У підгрупі «Пошук інформації» семантико-синтаксичну залежність суб'єкта визначають предикати, виражені такими лексичними групами:

1) предикати, що виражають активну дію суб'єкта на об'єкт, напр.: *які (кінокритики й кінокритикині – авт.) щороку добирають найцікавіші новинки та новинки та ретроспективні програми (Вечірній Київ, 16.10. 2022); Історики віддавна шукають відповіді на запитання..(Український тиждень, 30.01.2022); Під час перевірки чоловіка на антиукраїнську діяльність військові знайшли у нього листування з російськими абонентами (Вечірній Київ, 24.03.2023); У своєму мистецтві автор шукає відповіді на важливі питання буття(Вечірній Київ, 08.08. 2023);*

2) предикати, що позначають більший або менший ступінь інтенсивності дії, спрямованої на об'єкт, напр.: *...київський журналіст Григорій Местечкін розшукав її адресу й приїхав переконувати показати свої давні твори в Києві (Український тиждень, 12.12.2023); ..докази так ретельно вишуковують деякі сучасні апологети християнства.. (Український тиждень, 25.03.2025); ..можливо, «святий» отець сам випитав у неї інформацію.. (УТ, 12.11.2024); Ймовірно, бандити саме у неї вивідали інформацію про інших жертв, а також використали її як приманку (Український тиждень, 15.02.2008);*

3) предикати, які вказують на комунікативну діяльність, напр.: *всі один до одного принахуються, намагаються контакти, вивідує настрої та плани й попередньо домовляються.. (Український тиждень, 22.02.2022); Відповіді на ці запитання ми шукали у дитячої психологині Яни Поліщук (Дзеркало тижня, 19.04.2019); ...він уже запитує про наше перше побачення.. (Український тиждень, 10.11.2025); Ми також опитали близько 90 відсотків пасажирів літака (Дзеркало тижня, 28.05.2021);*

4) предикати зі значенням «писати», напр.: *«Я <...> виписала всі імена в блокнотик і всіх обдзвонила..(Український тиждень, 06.05.2024); ..читачі виписували й вивчали напам'ять улюблені вірші (Вечірній Київ, 21.02.2022).*

Семантичне вираження суб'єкта дії, залежного від предикатів пошуку інформації, дало змогу виокремити групи, у яких суб'єкт дії репрезентує:

1) ім'я та прізвище особи, напр.: *Діалог Василя Кричевського з Юрієм Яновським віднайшла в неопублікованій версії «Майстра корабля» Ярина Цимбал (Український тиждень, 06.12.2023);*

2) прізвище особи, напр.: **Трам** напередодні запитував у Путіна дозволу на відправку цієї зброї Україні (Український тиждень, 20.10.2025).

3) назви професій, напр.: Місце злочину оточене, **поліцейські** опитують свідків і потерпілих (Дзеркало тижня, 03.03.2021); **Учитель** бачить кожного, залучає до активностей, **опитує** (Вечірній Київ, 23.05.2025);

4) національності, напр.: **Українці** вигадали нові глузливі прізвиська для окупантів чи повітряних тривог, дібрали слова на позначення героїзму ЗСУ та визначилися, як називати російську політику знищення України (Дзеркало тижня, 09.01.2025).

5) назви осіб, які становлять загрозу для інших, напр.: **Шахраї** <...> випитують конфіденційні дані і відправляють на підробні сторінки фінустанов (Вечірній Київ, 04.05.2025); **Загарбники** продовжують вивідувати позиції ЗСУ в Ізюмському районі (Укрінформ, 11.04.2022);

6) назву осіб за діяльністю, напр.: **Деталі** цього періоду його життя **біографи** вишукують по дрібках, по окремих фразах у листах, по тематиці і присвятах віршів (Вечірній Київ, 25.11.2020); **СБУ** встановила, що **агент** дізнавався координати цих локацій (Вечірній Київ, 20.05.2020).

7) назви посад, напр.: **Президент України** спілкувався з військовими <...> вручив державні нагороди захисникам і дізнавався з перших вуст про ситуацію на передовій (Вечірній Київ, 22.03.2025).

8) загальну назву особи, напр.: **чоловіки** запитували про зброю.. (Український тиждень, 25.08.2025).

9) назви мешканців міст, напр.: **І (кияни – авт.)** вишукують у пресі повідомлення.. (Вечірній Київ, 08.10.2020).

10) кількість, напр.: **..літм багато хто** допитувався про найважливіше в характері основоположника української естрадної музики. (Дзеркало тижня, 19.04.2019);

11) назви онлайн-медіа, напр.: **Укрінформ** розпитав Олега Покальчука як експерта програми «Стійка Україна», як впливають на стійкість українського суспільства геополітичні процеси у світі (Укрінформ, 20.03.2023);

12) назви, що належить до сакральної лексики, напр.: **..на березі озера Христос** не запитував його про ставлення до держави (Український тиждень, 03.09.2025)

Семантико-синтаксична залежність суб'єкта пошуку інформації прогнозує такі реченнєві конструкції:

S + Pv + O. Реченнєву модель утворюють предикат пошуку інформації, суб'єктна та об'єктна залежності, напр.: **...віднайшов там Іван Гончар і записав розповідь старожилів про ймовірну приналежність полотна пензлю Тараса Шевченка** (Вечірній Київ, 20.05.2019); **Згадаймо, наприклад, медіаплан, який (медіаплан – авт.) розшукав «Бігус.інфо» ..** (Детектор медіа, 05.09.2023);

S – Pv + Ad. Модель речення продукують предикат пошуку інформації, суб'єктна та адресатна залежності з дієсловами «опитувати», «опитати», напр.: **Дослідники опитали дев'ять керівників медіаорганізацій – як національних, так і місцевих..** (Детектор медіа, 03.10.2024); **Вони опитують людей, бо хочуть знати, на які послуги корпорації є попит** (Детектор медіа, 03.10.2023);

S – Pv + O + Ad. Реченнєву структуру формують предикат пошуку інформації, суб'єктна, адресатна та об'єктна залежності, напр.: **Я запитував їх про це, бо мене турбує думка, що Бог помер, а я не мав можливості бути присутнім на похоро-**

ні (Український тиждень, 09.10.2025); **Щовечора лікар проводить обхід, запитує про самопочуття дітей та своєчасно реагує на будь-які симптоми нездужання** (Вечірній Київ, 17.12.2024).

S – Pv + O + L. Структуру утворюють предикат пошуку інформації суб'єктна, об'єктна та локативна залежності, напр.: **..тому я навмисно виписала їх (думки – авт.) у блокнот, щоб не забути** (Детектор медіа, 29.04.2024); **Ексглава ДКР Олександр Руснак про своє звільнення дізнався зі ЗМІ** (Дзеркало тижня, 30.11.2021).

Висновок. Аналіз семантико-синтаксичної залежності суб'єкта пошуку інформації репрезентує основні тенденції організації семантико-синтаксичної структури речення в текстах онлайн-медіа. Суб'єкт, сформований предикатами пошуку інформації позначає істот, які виконують конкретну дію; у дослідженні він репрезентований 12 семантичними групами. Для формально-синтаксичної структури речень із зазначеними предикатами характерний як простий підмет, так і складений. Правобічну позицію можуть займати об'єктна, адресатна та локативна синтаксеми, наявність яких залежать від лексичного значення предиката. Модель **S – Pv + Ad** формує предикат з лексичним значенням «опитувати». Поширеними реченнєвими структурами в цій підгрупі є **S + Pv + O** та **S – Pv + O + Ad**. Перспективним вважаємо дослідження семантико-синтаксичної залежності суб'єкта інших підгруп дієслів інформаційної діяльності, таких як збирання, передавання, отримання, оброблення, збереження інформації та технічного оброблення інформації..

Література:

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наук. думка, 1992. 222 с.
2. Вихованець І. В. Граматика української мови. Синтаксис: підручник. Київ : Либідь, 1993. 386 с.
3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: академ. граматика укр. мови. Київ.: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.
4. Масицька Т. Є. Типологія семантико-синтаксичних залежностей: монографія. Луцьк : ПВД «Твердиня». 2016. 416 с.
5. Межов О. Г. Суб'єктні синтаксеми у структурі простого речення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Київ, 1998. 19 с.
6. Кумейко Т. А. Синтаксична структура речень з дієсловами інформаційної діяльності: дис. ... канд. філол. наук : 10. 02.01. Київ, 2015. 271 с.
7. Масицька Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності. Луцьк : Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім.Лесі Українки, 1998. 208 с.
8. Кумейко Т. А. Морфолого-синтаксична реалізація і варіанти моделей речень з дієсловами інформаційної діяльності підгрупи «Пошук». Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). 2013. С. 89–94.

Kumeiko T., Krasnopolska N. Semantic and syntactic dependence of the subject of information search in online media texts

Summary. The article is dedicated to the analysis of a lexico-semantic group of verbs of informational activity consisting of seven subgroups, one of which is the subgroup “Information Search.” The semantic-syntactic characteristics of this subgroup are defined. It is outlined that the semantic-syntactic dependence of the information-

search subject is determined by predicates expressing the subject's active influence on the object; predicates denoting a greater or lesser degree of intensity of the action directed at the object; predicates indicating communicative activity; and predicates with the meaning "to write." The lexical groups representing the subject of information search are identified. It is clarified that the primary semantic variant of the presented sentence structures is the agent, whose semantic-syntactic dependence is expressed by an active participant in the action. It is noted that the formation of the sentence structure is influenced by the ability of the action predicate – specifically, the predicate of information search – to form an agentive semantic-syntactic dependence. Typical models predicted by the semantic-syntactic dependence of the information-search subject are identified. The study concludes that the most productive constructions in this subgroup are three-component (subject

syntacteme – predicate – object syntacteme) and four-component (subject syntacteme – predicate – addressee syntacteme – object syntacteme) sentence structures, which are realized through the semantic-syntactic dependence of the information-search subject. The analysis is based on texts from online outlets such as *Detector Media, Dzerkalo Tyzhnia, Vecherniy Kyiv, Ukrinform, Ukrainskyi tyzhden/*

Key words: subject of information search, information-search predicate, semantic-syntactic sentence structure, semantic-syntactic dependence.

Дата першого надходження рукопису
до видання: 12.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису
після рецензування: 10.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025